

KOLDUSOK

1.

Alkonyodott, amikor felszedelőzködtek a piactér sarkáról, állandó helyükről, s elindultak hazafelé. Pizkos sikátorokon botorkáltak végig, hová nehéz búzt párologtattak a házak mély kaputorkái: olajos ételek és rothadó anyagok illatát. Az öregebb, a pizkos szakállú, az út közepén ment, két kopott mankón cipelte tömör felsőtestét, melyről mint undok rongydarabok fityegtek béna lábai. Valahányszor emberekkel találkoztak, üvöltő hangon követelte tőlük az alamizsnát s fenyegetően elállta az útjukat.

A fiatal a fal mellett tapogatózott hosszú, pizkos ujjaival, szemgödreiből üresen ásított a két szeme helye, mint feneketlen kutak. Széles szalmakalap árnyékolta fiatal, szörnyűséges arcát.

Még világos volt, mikor a csapszékhez értek. Nem mentek be, az ajtó előtt állapodtak meg. Az öreg óvatosan a földre ereszkedett s mankóit a falhoz támasztotta. A vak fiút nem hagyta leülni.

— Ne légy olyan kényelmes, nem vagy püspök, — mondta — jobb, ha állsz, inkább észrevesznek. — Ő maga a falnak vetett háttal, lehunytt szemmel üldögélt, csak akkor nézett fel, ha járókelők kopogása hallatszott.

— Ez a legjobb hely, — magyarázta meggondoltán. — Itt, akár elhalad valaki, akár bekanyarodik a csapszékbe, észrevesz bennünket és el nem mehet, amíg ki nem fizette az adóját.

S mert ismét emberek jöttek, abba hagyta a mondókáját, szörnyű hangján üvöltöni kezdett s nyomorult lábait mutogatta a járókelőknek. Volt olyan, aki irtózva, elfordított fejjel ejtette a pénzdarabot mocskos tenyerébe, ilyenkor hangos szóval hálálkodott s hosszú életet imádkozott a bőven adakozók fejére. Mások durván félretaszították az útból a tolakodót: ilyenkor befelé szívott ajakkal nyüzszített magában. Ha azonban jámbor arcú kegyesek sovány rézpénzzel tölték ki a szemét, ronda mocskolódások böffentek fel sárgás szakálla mögött és kísérték a szűkmarkú adakozót, amíg csak el nem tűnt a kanyargós utcában, vagy újabb lépések nem hangzottak fel a kopott kockaköveken.

Ma sokan jártak arra, idegenek is. Jöttek egyenként, csoportosan, mintha búcsú lett volna. Jöttek batyukkal, kis háncskosarakkal, jöttek gyalog és öszvérháton, cifra nemesemberek, parasztok, totyogó aggok, virgonc fiatalok, s különösképen sok nyomorult: sánták, bénák, sárga arcú betegek. Volt olyan is, akit ökrösszekéren hoztak napi járóföldről. Úri asszony volt, fehér kezű, csenevész fiúgyermeket tartott az ölében, s szavára a szolgáló ezüstpént vetett a koldusok lábához.

Mire sötét lett, egyre ritkábban verték fel lépések a sikátor csendjét. A vak fiú összébbhúzta mellén a rongyait, az öreg megcsörgette a nyakában lógó zacskót s csúf mosollyal így szólt:

— Nem csak kenyérral él az ember — s benyitott a koresmaajtón.

Benn rossz szagú olaj égett a légypiszkos mécesben s hangos beszéd folyt.

Egy asztalnál rossz arcú sihederek kockáztak s hangos beszéddel igyekeztek a figyelmet magukra terelni. Másutt parasztok falatozták a magukkal hozottat és sárga levet ittak rá fedeles kancsókból. Kalmárok is ültek s kapkodó, halk hangon beszéltek meg homályos üzleteket.

Alig ültek le, jött a korcsmárosné, kövér, szúrós tekintetű személy.

— Még mit nem gondoltok, rongyos csavargók, talán az istállóban már nem is jó nektek? Csak beülnek ide, a finom urak közé! Vén csirkefogó, nem megmondtam, hogy idebent nincs helyetek?

Az öreg csak ült s vigyorgott fogatlan szájával az asszonyra. Nem szólt egy szót sem, csak megcsörgette a zacskóban a pénzét. De az asszonyt ez nem vette le a lábáról.

— Nem teszel lóvá, vén beörő — mondta durván — számold ki elébb az asztalra, vagy kotródjatok a vackotokra!

Az öreg most leakasztotta nyakából a zsíros vászonzacskót s kezdte a pénzt a tenyerébe rázogatni.

— Ne pörölj, szép menyecske, — dünnyögte undok mosollyal — urakkal beszélsz, finomabban fejezd ki magadat! Mert a gunyánkról aranycifra helyett rongyok fityegnek és szagos víz helyett hagymától bűzlünk? Ne a külsejük után íteld meg az embereket! — S egy ezüst-pénzt tett ki az asztalra.

A csaplárosné mohón kapta fel a pénzdarabot s megszokott mozdulattal pörgette meg az asztalon, igazat mond-e a csengése, majd odahajolt az öreghez:

— Loptad-e, vén csirkefogó? — suttozta. — Ne félj, kiadlak, ha énnálam keresnek. El nem engedhetem magamnak, hogy ott legyek az akasztásodon. — Azzal zsebredugta a pénzt s eltűnt a sötét rácsai mögött.

Ittak. Először sárga sört, aztán valami sötét, aludtvér-színű, fanyar bort. Az öreg lassú élvezettel szüröcsölgette, a vak fiú sóvárgó arccal tapadt a kancsóra, sovány ádámcsutkája mohón ugrált föl és alá ivás közben.

A szomszéd asztalnál urasági cselédek beszélgettek.

— Éjjel is utaznak, holdvilág van, — hallatszott egy nagybajuszosnak a hangja.

— Sietniök kell, Szent Mihály napjára várja a püspök.

— Sietnek földbe dugni a szentjüket, — röhögött egy ragyás arcu — mert ha még soká tart az utazás, a holtakat is föltámasztja nekik s akkor aztán mi lesz az örökösökkel? Mehetnek az utcára koldulni, mert föltámadtak a nehezen kibőjtölt örökhagyók.

Ittak és nevettek, aztán újból kezdtek.

— Egy pék már húsz éve volt sárgaságban és meggyógyult attól, hogy a boltajtóból végignézte a menetet, amely a szent tetemet kísérte.

— Az is valami? — mondta egy hetyke szavú. — Egy bajtársam, akinek szemem láttára vágta le a három ujját, odafutott és megérintette a szemfődet és újból kinőtt neki. — Ivott egyet aztán körül nézett. — Ki az, mind a három!

— Tán csak nem? — csóválta fejét egy csendesebb szavú, de többen is megerősítették. Egyik egy siketnémáról tudott, aki hirtelen csak rázendített a Minden Szentek litániájára, másik egy gyermekről hallott, ki nem tudta kezét, lábát mozdítani.

— Egy meddő asszony meg hirtelen ikreket szült — röhögött bele a ragyás arcú ismét. — Egy dadogó zölségárusból meg rögtön prédikáló barát lett attól, hogy megpillantotta. Még pilis is nőtt a fején!

— Ne csaholj kutya! — csapott az asztalra a hajdani katoná az ami igaz, az igaz! Aki pedig nem hiszi el a szavamat, kotródjon — asztalomtól!

— Nem a te asztalod, te tömjént zabáló, a pénzemért oda ülsz, ahova akarok!

Ekkor már álltak mind a ketten, szemük egymásba horgaszkodott s a két mellkas zihálva közeledett egymáshoz.

— Jézus. Mária! — hallatszott a kövér csaplárosné visítása s a következő pillanatban csörömpölve hullott le a gerendáról a cserépmécses, forró olajat fröcskölve szét a dulakodók szeme közé.

2.

A vak fiú nyöszörögve hánykolódott vackán az istálló sarkában. Az öreg is ébren volt még, a pénzt számolta. Nem kellett hozzá világgosság, ismerte mindet a formájáról.

— Ha egész éjjel pihenés nélkül jönnek, hajnal előtt ideérnek, — gondolkozott hangosan a fiú.

— Mit tartozik az rád — intette le gorombán az öreg — aludj, addig legalább láthatod a szép világot!

Az istálló szalmája zörgött-zizegett a fiú teste alatt.

— Tán a tetvek nem hagynak nyugodni? — mondta bosszúsan az öreg. — Igazán megszokhattad volna már, legalább mást hagynál aludni!

— Hajnalban kimennék a kapu elé — suttogetta a fiú, a fekete semmibe meresztve világtalan szemét, — kimennék a kapu elé és mikor jönnének a Szentnek tetemével...

— Kuss! — mördült rá az öreg — aludni akarok! — De a fiú újra kezdte:

— Hallanám messziről, mert énekszóval jönnek és azt kiáltanám: Uram irgalmazz! És velem is tenne csodát!

— Otoba barom! — sziszegte az öreg, fogatlan inye mögül sípolva fújta a hangokat. — Még csak az kellene, hogy visszaadja a szemed világot. Akkor aztán mehatsz oda, ahol a part szakad. Vagy azt hiszed, egy ilyen kamasznak a szép szeméért adnak majd annyit, amennyit adnak, hogy ezt a förtelmes pofádat ne kelljen látniok?

— Megecsnek a tetvek — nyöszörögött a fiú — és nem áll velem

szóba leány, sem asszony, és úgy csapsz be, ahogy akarsz! Zacskóba gyűjtöd az aranyakat, engem meg éheztesz, mint a kutyát.

— Majd bizony felhízlallak szép mangalicára, hogy a menyecskék megsimogassanak: de szép fiú vagy, van-e sok pénz? Kell, hogy éhes legyél, te buta állat, hogy sanyarú legyen az arcod és sírjon, ordítson róla az éhség, mert éhen veszünk, fölfordulunk, ha nem vagyunk nyomorékok, vakok, csonkák, rondák, bűdösek. — Krisztus, hálát adok neked, hogy nem vagyok ilyen nyomorult féreg, mint ez itt, aki az utca porát zabálja kínjában — mondja az ép testű — ezért hálából vetek ennek a rühösnek egy rézkrajcárt. — De ha ép a tested, ne számits irgalomra. Kegyetlen fenevad az ember, mérges foggal elmar a maga koncáról, ha egyenlőnek érez magával. — Menj dolgozni, van két jó kezed! Nem etetünk ingyenélőt. Coki a küszöbömről! — Ez kell neked?

A fiú hallgatott, de horpadt mellét zokogás hányta és kialudt szeméből tüzes könnyek bugyogtak.

— Elmezyek, elmezyek — nyüzítette s a földet harapdálta gyötrelmében. — Elmezyek, nem tarthatsz vissza! Látni akarom a világot, mert nem hiszem, hogy olyan mocskos, mint ahogyan a te szádból hangzik. Ki akarok menni a napra a bűzös sikátorokból, mert utálok a penészes kenyeret enni, a rothadt szaimán hálni és utálok a mocskos beszédet, rettentő bűzödet, a tetveket, a nyomorúságot és a bűnt!

— Örült, nem hallgatsz? — lehelte arcába az öreg s görcsös ujjaival megragadta a fiú nyakát.

— Utálat, utálat... — hörögte a fiú s tétova kezével belekapaszkodott az öreg ember szakállába, de a mocskos kezek még szorosabbra kulcsolódtak a nyakán s a sötétség még feketébb lett körülötte.

3.

— Szent Mihály kapuján fognak jönni — gondolta az öreg, miközben kikecmergett a vackából. — Ném megyek ma a piactérre, állandó helyemre, mert arra fognak menni. Fáklyákkal, énekszóval — s csúf mosollyal fogdosta szakállát — és a betegek mind meggyógyulnak, ha látják, és a nyomorékok visszanyerik épségüket. Csak épüljenek, viruljanak — gondolta derülten — majd annál több jut nekem, ha a templomlépcsőn egymagam ülök. Tejben-vajban fognak fürösztetni, mert én leszek az egyetlen, akitől megválthatják a gőgjüket, a szívtelenségüket, és annyi aranyam lesz, ahány tetű mászkál most a szakállamban. Csak menjetek felebarátaim, csókoljátok a Szent ereklyéit! S utána fölfordulhattok, mert kirágja a beleteket az éhség.

S mert nem akart egészen kereset nélkül maradni ezen a napon sem, a Hercegek-kapuja felé indult, amerre a vásárosok szoktak jönni. Jó hely ilyenkor, hetivásár napján.

A falak mögött már foszladozott a sötétség s a templomban hajnalra húzták a harangot. A kaput éppen akkor nyitották s jóreggelt kívánt az öröknek.

— Szent Mihály kapujánál már gyülekezik a nép — gondolta, miközben mankóit a falnak támasztotta s a kapu tövében letelepe-

dett. — Gyülekeznek a nyomorultak, hogy a nyomorúságukat még nagyobbba cseréljék fel, — mondta kárörömmel s kifelé figyelt, mert már a kapu előtt nyikorgott az első szekér.

— Jönnék a vásárosok — állapította meg s illesztgette a torkát a megfelelő hangra, amellyel szánalomra indítsa a taplószívű kalmárokat, amikor négy lassú ökörtől vonva becsörömpölt az első szekér.

— Állj! Mit viztek? — hallatszott a vámszedők szava.

— A Szentet hozzuk — mondta az ember, aki az ökröket vezette — az Úrban megdicsőültnek tetemét. Emez úton jöttünk, mert az esőzések elmosták a völgyben az utakat.

Most érkeztek oda a barátok, fekete csuhásak és égő gyertyát hoztak a kezükben :

— Dicsértessék és áldassék az Úr neve és azé, akit érdemesnek talált szent csodái eszközéül választani!

A koldus testébe éles fájdalom hasított bele ezekre a szavakra s elordította magát :

— Uram irgalmazz !

— Uram irgalmazz ! — kiáltották a vámszedők is és térdre ereszkedtek, míg a szekér a szerzetesek fáklyái között elindult.

A koldus, mint a beteg állat, üvöltött kínjában s ökleit rázta a távozók után.

— Megcsaltatok, pokolra valók! — ordította eszeveszetten s két nyomorék lába futni kezdett a buckás úton a város felé.

— Én szerencsétlen! Földnek terhe, életnek kínja! Megcsaltatok! Jaj, kifosztottatok, megraboltatok. Jaj! Jaaj! — bögött a hangja végig a sikátorokon.

Neszére ablakok nyíltak, ajtók csapódtak. Piszkos szakálla lobogva úszott a reggeli szélben s a polgárok fejüket csóválva néztek utána.

— Csaló csirkefogó — mondták kemény szívvel — mióta csalt bennünket a béna lábával! Etettük, itattuk, a jószívünket pazaroltuk rá, pedig semmi baja, csakolyan egészséges, mint akármelyikőnk. — Aztán becsukták az ablakot, mert hűvös szél söpört a huzatos sikátorokban, — s elmondták a hajnali úrangyalát.

A vén koldus hallotta a szitkokat, összevegyülve a harangok szavával és tovább rohant : keresztül a piacon, ahol a vásárosok már állítgatták sátraikat, a templom-téren, ahová kiszűrődött a barátok reggeli zsolozsmázása és újra sikátorokon keresztül, hol a szennyes lé bűzösen szivárog a kopott kockakövek rései között.

Már világos volt, az összes harangok zúgtak s jámbor himnuszokkal telt meg a város a Szentnek dicsőségére, ki ma megérkezett a falak közé.

De ő füleinek tapasztotta a két kezét, hogy ne halljon semmit s berugta az istállóajtót, hogy vackára bujjon.

Ekkor felnyűszített lábainál egy rongyokba burkolt emberi csont, gonosz, alázatós szemét rászegezte s elébe tartotta mocskos tenyerét, a nyomorultak követelő mozdulatával, mellyel behajtják adójukat az éptestüektől.